

Fundamentele antitetice ale Economiei

Marin DINU

Academia de Studii Economice, București
dinumarin@ase.ro

Rezumat. *În acest articol încerc să descifrez modul în care se configurează fundamentele Economiei ca știință și semnificațiile regăsite în formulele explicative relevante. Îmi întemeiez demersul analitic pe înțelegerea specificului a ceea ce se numește obiectul de studiu al disciplinei științifice cunoscute drept Economie, sinteza academică a străpungerilor ideatice privind economicitatea. Scopul explicit al analizei este de a găsi repere perene în cogniția economică prin care aceasta se asigură de consistență. Scopul implicit este să configurez un model cognitiv în acord cu specificul universului conceptual al Economiei, dar și cu sursele concretului economic, supuse unui relativism sui-generis. Utilitatea primară a demersului constă în sistematizarea perspectivelor conceptuale de natură antitetice, în orizontul cărora se încheagă explicațiile stării de raționalitate economică și se generează înțelegerea a ceea ce este și cum se comportă originea economicității. Ca atare, rezultatul concluziv stă sub semnul nevoii acute de nuanțare a cunoașterii economice pentru a se plia pe sinuozitatea realității economice, ca expresie care subîntinde confluența dintre două magistrale ontologice despărțite metodologic de unele teorii: natura umană și condiția umană. Economia ca știință are, astfel, pe lângă un substratum conceptual ce se cere conștientizat, și un fundal ontologic ce trebuie luminat. Rolul acestui fundal pare să fie cel mai adesea trecut cu vederea. Identificarea deopotrivă a determinantilor direcți și ai celor contextuali pentru o zonă sensibilă a existenței umane care este economia constituie o direcție necesară de urmat a căii regale a cunoașterii raționale.*

Cuvinte-cheie: substratum-ul conceptual; contexte intersubiective; starea de raționalitate economică; consistența Economiei.

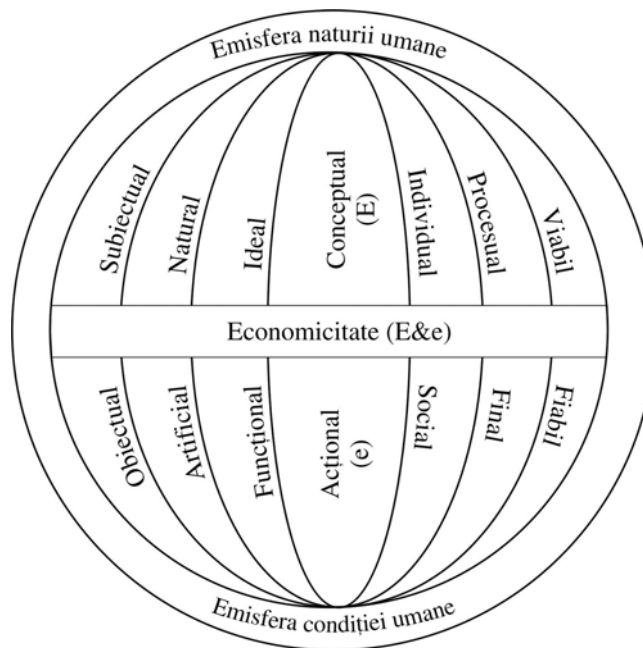
Cod JEL: B41.

Coduri REL: 2B, 5F.

Introducere

Ceea ce înțelegem prin sintagma *știință economică* este un ansamblu coerent de repere conceptuale antitetice cu funcție explicativă a stării de raționalitate desfășurate între intenții acționale motivate de necesități și consecințele măsurabile. Din acest punct de vedere, știința economică respectă schema generică a oricărei formule de cunoaștere rațională consacrată drept știință de la Iluminism încoace, structurată pe algoritmi cognitivi validați de principiul determinist cauză – efect. Opțiunea materialistă, probată de centrarea pe rezultatul final în varianta lui specifică de avuție, a conferit Economiei (științei economice) confortul epistemic al conformității metodologice, pe de o parte, și avantajul cunoașterii raționale, desubiectivată, a lucrurilor în sine, pe de altă parte. Într-un fel placentar fizicalist asigurat de filosofia naturală, cogniția economică a trebuit să conceapă un copil din flori, al condiției umane raționalizate prin abandonul naturii umane. Doar că moștenirea genetică nu poate fi anulată de preluarea exclusivă în custodie a bastardului. Raționalitatea absolută a lui *homo œconomicus* s-a dovedit mereu o asumție tipică mitologiei uniparentale, căci țesătura universului economic scoate la iveală laitmotivul dublei ascendențe a moștenitorului.

Întreaga arhitectură conceptuală a Economiei se bazează pe semnele genetice ale acuplării. În fond, aceste semne constitutive alcătuiesc un adevărat *substratum* al edificiului epistemic al Economiei. Substratum-ul este cel care asigură specificitatea cunoașterii economice, aceasta distingându-se prin configurarea antitetică provenită direct din originarea duală a genelor cognitive. Comuniunea fertilă dintre natura umană (aventuristă, rătăcitoare și capricioasă, egoistă și imprecisă) și condiția umană (statornică, calculată și concretă, pragmatică și dedicată) a dus la așezarea lucrurilor pe contraforți. Substratum-ul Economiei are duble fixații, în fulgurațiile iraționale ale naturii umane și în materialitatea impunătoare a condiției umane. Chiar și în cazurile de rătăcire a surselor originale, centrarea Economiei pe soliditatea componentelor condiției umane (bunăoară ca Economie a muncii, Economie a produsului sau ca Economie a banului) descoperă că sensul soluțiilor la problemele randamentului ține și de condiția inefabilă a naturii umane, chiar mai mult de ea. Constituția antitetică a semnificanților economicității este organică, iar orice separare de întregul viabil a uneia sau a alteia dintre întemeierile epistemice falsifică esența.

Figura 1. *Substratum-ul antitetic al Economiei*
(viziunea organică)

Semnificații economicității sunt produsul reunirii descriptorilor antitetici ai naturii umane și ai condiției umane după regulile organismului. Acest dat natural exprimă înțelegerea confluențelor dintre acțiunea concretă și cea abstractă, dintre lumea materialității și lumea reprezentărilor ideatice. Tocmai în acest mod aparte de fixare a economicității trebuie căutată veșnica deschidere a finalității ei fie spre câștig, fie spre pierdere. Într-o formulă prefigurantă a liberului arbitru, economicitatea este o moderare fină între determinanții raționali și iraționali ai existenței umane.

Economicitatea este și calcul, și hazard. Când este calcul ea vizează fie combinarea rațională a factorilor finalității predeterminate, fie vizează conservarea funcțiilor-țintă, după cum înțelege să aibă baza în condiția umană sau în natura umană. În prima situație este marcată de abordarea normativă, în cea de-a doua, de abordarea pozitivă. Într-un caz este o știință mai aproape de fizică, în celălalt caz este vecină cu metafizica. Economicitatea are dublă constituență: și în empiric, și în inefabil. Este deopotrivă și obiect la îndemână, și așteptare a concretizării obiectului.

Soarta Economiei de a fi mânată de voința înscrierii în plutonul glorios al filosofiei naturale deschis cu strălucire de Fizică, dar și de „chemarea sângelui”

care îi reamintește subiectivitatea care a generat-o ca formă a rațiunii închide în ea chiar statutul său de știință cu probleme identitare. Neglijarea subînținderii cogniției economice pe contraforți distruge șansa Economiei de a se maturiza ca știință de-sine-stătătoare, responsabilă de un areal problematic dual, ale cărui soluții trebuie să țină seama de dubla perspectivă în care se aplică. Economia, tocmai că are trasată identitatea prin confluența dintre natura umană și condiția umană, are ca obiect de studiu intersubiectivitatea interesată de tranzacționarea condițiilor randamentale ca utilități judecate în repere antitetice.

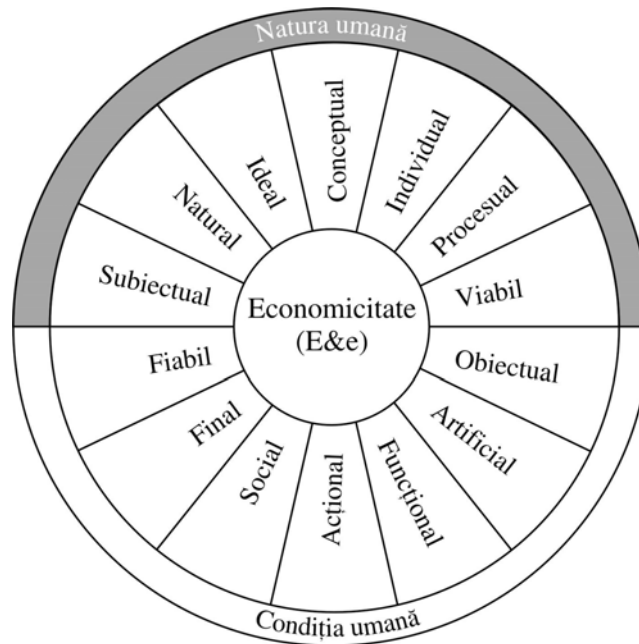
Fără această întemeiere în dublă perspectivă atât a cauzelor, intențiilor sau premiselor, cât și a efectelor, consecințelor sau concluziilor Economia se golește de esență, devine imaginație geometrică sau însăilătură ideologică.

Dualismul conceptual constitutiv al Economiei cuprinde și faptul că, luate în sine, de exemplu, ipotezele trebuie să fie rezultatul mixajului de perspective originare, după cum consecințele trebuie să fie decelate binar, în formula rațional-irațional. Bunăoară, ipotezele trebuie să aibă semnificații atât în orizontul conceptual al condiției umane, cât și în cel al naturii umane, după cum consecințele au semnificații atât în ordinea liniară, cât și în cea stocastică.

Așa cum s-a sedimentat cunoașterea economică de-a lungul istoriei sale constituie dovada dualismului perspectivelor (Dinu, 2010), sub forma a ceea ce numim sustratum-ul antitetic. Obiectul de studiu al Economiei se raportează la acest tipar dublu ranforsat: natural și artificial, subiectual și obiectual, ideal și funcțional, conceptual și acțional, individual și social, viabil și fiabil, procesual și final. Este vorba de un balans cognitiv între semnificații antitetici, care conferă economiei statutul de știință responsabilă cu realitatea existentă atât dincolo de Fizică, din ordinea lucrurilor artificiale, cât și dincoace de Fizică, sub forma întâmplării, a riscului alegerii și a incertitudinii raționalității materiale.

Tocmai această extrateritorialitate fizică face din Economie o entitate cognitivă hibridă, și ca produs al gândirii raționale, care operează cu obiecte măsurabile, și ca stare de desfășurare a forțelor imponderabile ale artei de a scurta calea către rezultatul țintit.

În universul Economiei acționează însuflețirea ca origine a lucrurilor într-un mod exclusiv antropic, ca singularitate responsabilă de un big bang continuu. În universul Economiei se condensează începuturi la modul permanent, a căror evoluție are cauze explicabile doar ca semnificații ale contextului intersubiectiv. În Economie observatorul se observă pe sine ca forță de gravitație care strânge la un loc intențiile (inerția) și consecințele.

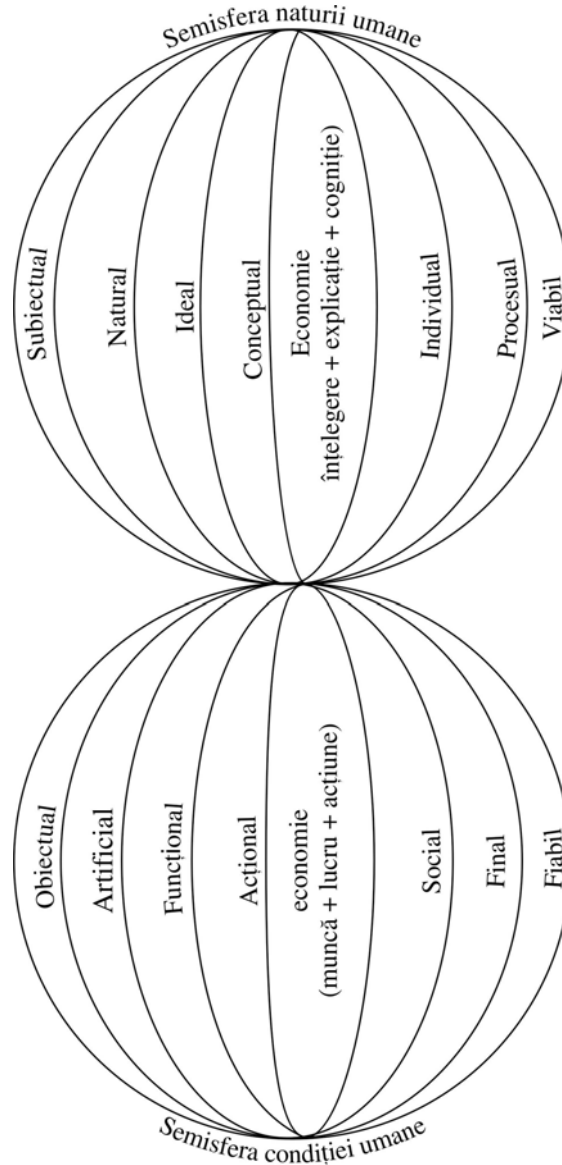

Figura 2. *Substratum-ul antitetic al Economiei (viziunea perimetrală)*

Economicitatea se întâmplă deodată în cele două semisfere cristalizate de materie și de gândire, adică este dublu substanțializată, obiectual și subiectual, acțional și conceptual etc. Stările intermediare au o translație continuă între coordonatele spațiale ale economicității, pe de o parte, înțelegere-explicație-cogniție și, pe de altă parte, muncă-lucru-acțiune.

Această țesătură a transcenderii semnificațiilor indică distincția categorială a economicității în raport cu alte componente ale sistemului social global. Dar mai presus de toate arată nevoia de a feri câmpul economicității de interferențe cu alte coordonate sau cu preluări în custodie a acestor coordonate, cum ar fi de către sfera politicii.

Chiar și fundamentele antitetice ale economicității care au corespondent în alte spații ale umanului, cum ar fi perechea individual-social regăsită în spațiul politicii ca formule de gestiune a adversității interesului individual și interesului colectiv, păstrează în complexitatea interpolară Economie-economie valoarea complementarității indistructibile dintre natura și condiția umană. În fibra ei esențială, economicitatea este organic nonideologică.

Figura 3. *Substratumul antitetic al Economiei (viziunea spațială)*

Înțelegerea substratum-ului conceptualizării Economiei este cu atât mai relevant cu cât se acumulează deficite explicative rezultate direct din încercările de purificare metodologică, așa cum apar ele acum, odată cu criza economică actuală. Perspectivele fundamentaliste au fost dintotdeauna generatoare de deficite cognitive trăite cu acuitate în perioadele de crize. Crizele economice s-

au dovedit a fi expresia frustră a opțiunilor metodologice puritaniste, mai ales a acelora dezvoltatoare de abordări ideologice. Reluarea reflecției asupra caracterului fundamentelor Economiei este nu doar o datorie a economistului responsabil de destinul științei pe care o slujește, ci și o urgență a evitării congestiei cerebrale care pândește statutul ei de știință. Ca atare, explicitarea modului în care se configurează semnificațiile fundamentelor antitetice ale economicității capătă valoare principială.

Iată, în continuare, care este situația fundamentelor antitetice ale economicității și, mai ales, provocările intervenite pe fondul crizei economice pentru constituția epistemică a Economiei.

Natural – Artificial

Diferențierile de metodă cognitivă sunt în mare măsură absente din deprinderile economistilor.

Chiar de la autonomizare de corpul teoretic original al metafizicii (care s-a întâmplat, cum se știe, în faza de propensiune raționalistă a acesteia care a generat străpunerile iluministe cunoscute drept *filosofie naturală*), Economia a purtat cu ea, cu rol operațional, celulele corpului cognitiv original. Altfel spus, a încercat să salveze avantajele dependenței ombilicale în timpul și în spațiul rezervate propriei evoluții, riscând astfel să golească de finitudine aventura de fiu rătăcitor al cunoașterii (pentru că s-ar putea să nu mai fie necesar să existe vițel destinat!).

Această adevărată dependență epistemologică a Economiei de corpul-gază al *filosofiei naturale* în care s-a format a dus, pentru supraviețuire, la transferuri metodologice, mai ales dinspre Fizică. Acestea au întreținut constant regula tratării economicității, bunăoară, ca fiind spațiul fizic al producerii avuției, o inedită substanță izotropă care constituie spațiul raționalității certificate randamental. Înțelegerea economicității ca funcționalizare randamentală a mecanismului avuției (un fel de univers-ceasornic al materialismului Economiei) este prima probă a împrumutului, iar printre ultimele este virtualizarea producerii de valoare adăugată (o construcție sub imperiul convenționalului în care speculația nu doar dematerializează tripla dimensiune a condiției umane, ci și o elimină ca sursă a economicității). Fără exagerare, se poate dovedi că mai toate perspectivele conceptuale ale Economiei s-au cristalizat în creuzetul legilor care guvernează lumea fizică.

Orice preluare de imagini cognitive din *filosofia naturală* este însă suspectă de inadecvare la un conținut net diferit, inclusiv prin faptul că factorul aleator, care ține de esența entităților dotate natural cu rațiune și emoții, ale căror comportamente intră în componența obiectului de studiu al Economiei, nu

ascultă de relaționările liniar deterministe. Intervenția conștiinței în ecuația economică face din timp o măsură relativă, a cărei precizie fizică este zădărnicită de indeterminismul spațiului subiectiv. Mai mult, corespondența rațională dintre input și output este infirmată de rolul pe care îl au asupra performanțelor consecințele neintenționate. Pe deasupra de măsură, elementele economicității nu sunt nicidecum omogene, înainte de toate pentru că, puse la un loc, generează procese a căror finalitate are consistență contrară elementelor combinate, fiind dintr-o altă lume decât cea naturală.

Consecința substanțială a economicității este lumea lucrurilor artificiale, cu o ordine efemeră, stăpânită de forțele imateriale ale proiecțiilor subiective și ale compensării intersubiective a intereselor individuale, chiar și a unor pretenții simbolice. Starea de raționalitate economică se regăsește, pe de o parte, într-o nebuloasă compusă din complexe imateriale (ce-și au esența în ordinea viabilității) și ansambluri materiale (ce se justifică în ordinea fiabilității). Pe de altă parte, ea se împlinește într-un univers aparte, de lucruri create după legi convenționale, care au, prin multiplicare excesivă, tendința de dislocare, de înlocuire a naturalului, chiar a Naturii.

Această sinteză de elemente viabile (care țin de viu) și elemente fiabile (care țin de forțele fizice, de sorginte materială sau provenind din spectrul materialității) care se transformă în artificial (de origine convențională, cu atribute geometrice, nenaturale) conferă economicității identitate ontologică și, în consecință, distincție epistemologică. Diferențierea de perspective metodologice ale Economiei este, fără îndoială, justificată atât categorial (întrucât universul său conceptual ține de natura umană), cât și acțional (ordinea pe care o vizează servește performanțelor randamentale ale condiției umane).

Disjunția epistemologică introdusă de Economie (chiar diferit și de antropologie) se referă tocmai la descifrarea universului naturii umane în manifestările lui competiționale, cu consistență intersubiectivă, pentru apropierea concretului artificial care ranforcează pilonii condiției umane reprezentați de muncă, lucruri și acțiune.

Starea de raționalitate economică este un univers special în care structurarea forțelor se face la un nivel superior (și în sens de cu totul altceva!), prin manifestare sau utilizare conștientă a lor și într-o formulă tranzacțională determinată de o funcție excepțională, generativă de lucruri artificiale. Tocmai datorită acestui aspect, deși orice lege naturală care explică lumea fizică nu-și încetează valabilitatea principială, influențele măsurabile sunt de neglijat în configurarea modelului explicativ al economicității.

Dificultățile măsurării țin de procesualitatea economicității, iar nu de lucrurile artificiale care substanțializează rezultatul final al stării de raționalitate economică. Ambiția de a rămâne în regula universală a măsurării, specifică

filiației materne pe care Economia o moștenește de la filosofia naturală, are drept consecință mutilarea întregului operațional prin eliminarea a ceea ce nu se lasă măsurat, adică natura umană. În modelul explicativ general al Economiei natura umană este redusă la cantitate, este considerată resursă, măsurabilă (pentru că este înregistrată cu rol de consumabilă) și tratată convențional ca echivalentă cu componenta materială, din ordinea fiabilității.

Acest postulat de echivalență dintre o forță vie (natura umană) și ipostazierile și substanțializările elementelor condiției umane asigură posibilitatea operării cu metodele matematice în maniera Fizicii, doar că tragedia cognitivă se produce inevitabil pentru că reducerea la absurd anulează pur și simplu universul economicității. Prețul abuzului de analogii cognitive devine atât de mare încât Economia ajunge în situația de a fi decăzută din condiția de știință.

În fond, Economia este știință în sensul în care nu este nici Fizică, și nici Matematică. Adică nu este o știință nici a studierii forțelor care au legătură cu producerea fenomenelor legate de masă, energie, lumină și magnetism, după cum nu este nici o știință a convențiilor abstracte, construite și validate logic.

Simetria deterministă este rațională pentru Economie la un loc cu asimetria cauză-efect, după cum consistența nu este relevantă în absența ireversibilității timpului, omogenitatea nu este substanțială, ci poate fi acceptată ca o variantă a stării randamentale, evident ca funcție neliniară, pentru că este dependentă de tranzacționalitate în contexte intersubiective. În fine, echilibrul fundamentelor procesuale este contestat de dezechilibrul forțelor implicate în procesul economicității și de incertitudinea stabilității cantitative a produsului final care să răspundă corect așteptărilor în schimbare ciclică. Starea de raționalitate economică se menține ca tendință prin confruntarea factorilor raționali și iraționali, într-o împletire de influențe ale dualităților specifice de tipul *viabil-fiabil, ideal-funcțional, procesual-final, subiectual-obiectual ș.a.*

La acestea se adaugă combinația *natural-artificial* din universul economicității, care este suportul autonomiei cognitive, dar și motivul care scuză Economia când imită metoda Fizicii și pe economicieni când îndrăznesc s-o abandoneze.

Subiectual – Obiectual

Natura intersubiectivă a proceselor continuă să fie ocolită ca aspect determinant în cogniția economică.

La drept vorbind, procesul în sine (ca exprimare a existentului natural) și conținutul său eminent subiectiv nu constituie repere preferențiale ale

decantării conceptuale a problemelor economicității. Într-o continuitate menită să justifice, prin analogie metodologică, o aceeași origine științifică, Economia a procedat ca Fizica (care a procedat, la rândul ei, ca Matematica) în a decela universul propriu ca fiind dominat de reguli convenționale, abstracte.

Pe acest traseu se face apel la normele logicii clasice, ancorate temeinic în obișnuința construcțiilor deductive din ipoteze abstracte, deși în cazul Economiei ar fi operaționali algoritmi logicii situaționale, ai aproximării valorii de adevăr în contexte intersubiective. Prin această substituție de perspective, cogniția economică își câștigă prin fraudă, operată prin fals și uz de fals, dreptul în Cetatea Științei, eliminând din ecuația conceptualizării exact specificul ei, procesualitatea tranzacțională, care are conținut intersubiectiv. În hinterlandul astfel creat, Economia își arogă funcția de știință a posibilului fundamentat pe ipoteze de tip geometric, care dezvoltă aserțiuni într-o ordine exclusiv convențională și, de aceea, perfectă.

Desigur, procedeul imitației nu ar fi atât de grav dacă nu ar fi permanent. Stăruința Economiei în a conceptualiza ceea ce este golit de substanța inefabilă a subiectivității a calificat-o ca știință subalternă, de fizică a obiectelor sociale, dacă nu ca o magie a rețetării esenței materialității, care este avuția. Se știe că, urmare a acestei opțiuni metodologice și epistemologice, Economia este practică ca știință a calculului și a cantității de avuție. În această formulă ea studiază în sens determinist corelația influențelor dintre factori obiectivi și obiectuali, percepuți în aparențele lor temporale ca indicatori statistici. În acest fel Economia ajunge să se consacre ca o știință derivată, a fenomenului și a rezultatului.

Probabilul (ca aspect ontologic) și probabilitatea (ca aspect epistemologic) au intervenit în Economie atât pe calea fenomenului, cât și pe calea abstractizării, justificând introducerea incertitudinii asupra întâmplării rezultatului. Relativizarea la care s-a apelat în cogniția economică este de un tip ciudat pentru că nu se definește în raport cu subiectul, acesta fiind exclus din explicație, ca și când fenomenele nu ar avea cauza în limitele cognitive și acționale ale omului.

Inconsistența este și logică și epistemologică pentru că, pe de o parte, se decelează înlocuitori ai realității, de genul aparențelor statistice, și, pe de altă parte, se obiectualizează abuziv, ceea ce este eminent nondeterminat prin cauze de natură fizică. Atât obiectul-rezultat, cât și nedefinita intenție-obiectuală sunt străine de realitatea economică, generată subiectiv sub o formă complexă, de coexistență în desfășurare a obiectelor transformate cu intenție și a intențiilor tranzacționate într-un proces care are sens progresiv pe substratul discernământului armonizat.

Procesul, ca univers economic, nu trebuie să rămână un *no man's land*, pentru că el exprimă chiar esența economicității, un rezultat tranzacțional al intențiilor limitate randamental. Procesul ne obligă să rămânem metodologic în reperele subiectuale ale universului economic, să înțelegem cauzalitățile intersubiective definitorii pentru asertări certificate prin algoritmi logicii contextuale. Obiectual în Economia procesuală este intersubiectivitatea care configurează contextul tranzacției pentru validarea randamentului. Subiectualul este conținut în obiectual, în sensul în care viața este conținută în natural.

Ceea ce constituie expresia subiectualului în economicitate este chiar natura umană. Raportul dintre rezultatul final al economicității și subiectual configurează relația substanțială dintre condiția umană și natura umană. Substratul profund al acestei relații este întemeiat pe energia care emană de la natura umană concretizată în muncă, lucruri și acțiune.

Dacă admitem această viziune, avem dezlegarea axiomei că tot ceea ce implică omul este procesual implicit, în sensul că nu doar natura umană, ci și condiția umană este accesibilă prin cogniția ei ca proces implicit. Adevăratul rezultat final al economicității este condiția umană în formulă de împlinire graduală. Dar dintr-o obișnuință secularizată noi tratăm și condiția umană prin efectele ei materiale, adică îi anulăm starea de proces pentru a o reduce la ceea ce se substituie procesului, rezultatul final, indicatorul statistic. Parcimonia statistică a rezultatului ca esență deschide breșa cogniției prin aparențe, o inversare a raporturilor dintre proces și fenomen în explicarea economicității.

Expulzarea din universul cogniției economice a determinantilor antropici, inclusiv a condiționalității intersubiective a stării de raționalitate, deschide calea imaginativă a posibilului, cu ponderări de tip irațional. Apelul la speculație, bunăoară, ca și la externalități constituie consecințe ale convenționalului obiectual, fondat pe posibilul deraționalizat sau pe raționalizarea la limită (*ceteris paribus!*) în Economie.

Întreaga istorie a cunoașterii economice este, de altfel, înțesată de soluții la probleme de raționalitate în dimensiune randamentală valabile în perimetrul definit teoretic de ipoteze extrem de restrictive. Cercetări de tip ecologic arată, cu argumente irefutabile, că fără excepție Economia a certificat performanța randamentală prin neluarea în calcul a unor costuri, adeseori enorme, lăsate în contul de pierderi al mediului natural. Cumva frizând chiar starea de raționalitate, Economia a instituit ca procedură universală preponderența însușirii valorii adăugate de către un factor din ecuația economicității, capitalul, celuilalt factor principal, care este atașat subiectualului, revenindu-i ce prisosește.

Minimalizarea, până la excludere din consecințe, a subiectualului nu are, în ciuda unor viziuni, doar rațiuni ideologice, ba chiar în esență nu este vorba de

așa ceva, ci de o poziționare epistemologică inadecvată a Economiei în raport cu obiectul ei de studiu, care nu este avuția și distribuția ei. Economia este o știință socială și a procesualității intersubiective care are drept consecință finală (obiectuală) avuția. Economia este o știință a antropului în starea lui de raționalitate, este o știință a comportamentelor naturii umane în condițiile limitative ale condiției umane.

Pentru decelarea naturii umane, statistica nu are instrumente, în esență natura umană neputând fi redată rațional servindu-ne cu aparențe. Natura umană nu este nici probabilă, nici medie statistică. Filosofia ne învață că ontologia este prietenă cu lumea numerelor naturale întregi și se neliniștește în situația în care i se refuză (teleologic) să aducă totul spre unitate sau multiplu de unitate. Teoria fractalilor, de exemplu, a certificat drept lege a constituției realului propensiunea procesivă a naturalului spre întreg, având ca limite de scară unitatea, dublul sau triplul unității. Doar ceea ce este condiționat de natura umană în grade de realizare, ca și fractalii, adică ipostazierile materiale ale muncii, lucrurilor și acțiunii (formele finalității condiției umane), este supus probabilității de împlinire și calculului statistic.

Economicitatea este drumul spre finalitate, căutările compromisului între expresiile interioare ale obiectualului. Or, fără să centrezi cogniția pe economicitate, ci pe cinematica statistică a obiectului final, echivalează cu alterarea statusului de știință socială a Economiei, transformarea ei, dacă nu în tehnologie, cu siguranță în merceologie. Adevărul economic este obiectiv în măsura în care se obiectualizează intersubiectivitatea, dar pe această cale se umple sau nu se umple cu certitudini tranzacționate spațiul raționalității economice. Adevărul economic este trivalent: se validează prin obiect ca finalitate procesuală, este funcție randamentală pentru componenta materială a economicității și reprezintă forma coezivă a antinomiilor naturii umane.

Fenomenele statistice apar, deci, în afara esenței economicității. Acesta este un adevăr care se impune de la sine, căci existența nu poate fi aparență sau aproximare a aparenței. Tot ceea ce ține de fenomen poate fi probabilistic, mai ales în varianta exprimării fenomenului prin indicatori statistici (adică aproximare cu aproximare). Glumind, se poate spune că esența procesului poate fi scrisă, în timp ce forma procesului nu poate fi decât rescrisă (se execută o copie).

Lipsa de stăruință a economicienilor asupra fundamentelor științei lor le aduce riscul marginalizării funcției sociale pe care pretind că o au cu deosebire în perioade de criză, de altfel aceasta fiind imposibil de înțeles ca fenomen și mai ales de depășit prin soluții deduse din aparențe statistice.

Ideal – Funcțional⁽¹⁾

Fixația conceptuală a economiei în teoria echilibrului (ca stare ideală și funcțională, deopotrivă) nu diferă de modul în care rămăseseră captive, până acum câteva secole, fizica în materialismul aristotelian și cosmologia în sfericitatea ptolemeică. Omenirea și-a expedit ignoranța în suficiența idealului, clădindu-și structuri și relații în care principiul funcțional era acceptat doar dacă făcea posibilă calea echilibrării sui-generis dintre pretențiile autorității (inclusiv a celei științifice) și acceptarea lor tăcută de către restul majoritar.

Echivalarea perfecțiunii cu atingerea formei ideale și a performanței cu realizarea echilibrului au împins Economia în obsesia creșterii. Sensul acesteia a fost înțeles ca o compensare progresivă, pe segmente mari de timp, dintre câștiguri și pierderi. Cumva scolastic, chiar de la naștere, teoria economicității s-a conformat preceptelor universului pus în mișcare de o mecanică a ciclicității infailibile. Controlul excedentelor a fost, evident, atributul autorității, în variile ei expresii, ajungând în final să se identifice cu puterea care gestionează banul.

Regula echilibrului mecanic generator de trenduri spre ideal a configurat Economia ca știință pe calea transferului de perspective metodologice mai ales din Fizică. Se știe că raționalitatea universului fizicist este parțială, acceptându-se ideea impulsului primar din afara sistemului pentru mișcarea corpurilor. Economia a întemeiat universul său dinamic în aceeași manieră, finalitatea fiind expresia tendențială a echilibrului ideal, iar cauza primă venind dinspre o natură nebuloasă, destinată să se autogenereze și să inducă autoreglare în funcționarea mecanismului producerii de avuție.

Metafora mâinii invizibile calchiază această viziune. Adică Economia și-a construit un mecanism prin care în mod invariabil dă soluții care cumulează sporurile de câștig în favoarea părții care are (ca născută din ideal) dreptul să pretindă ca echilibrul să-i fie favorabil.

Fixația economiei în ideal este cu desăvârșire transparentă în această criză când ea se manifestă drept criză a soluțiilor. În fapt, perceperea Economiei ca formulă explicativă a fluctuațiilor (pe termen scurt) în contribuția factorilor la creșterea infailibilă (pe termen lung) nu diferă de perspectiva pe care a avut-o Newton când a trebuit să explice de ce nu se oprește ceasornicul universului. Toleranța cognitivă permite să existe la un loc raționalul și iraționalul, iar Economia manifestă toleranță excesivă în modelul său explicativ al cărui rezultat este echivalența între dezirabilul ideal și posibilul funcțional.

Criza soluțiilor se originează tocmai în această compoziție tolerantă de lucruri dezirabile și lucruri funcționale care conferă Economiei calitatea de dogmă suficientă sieși. Cumva în formulă medievală, axiomele sale legate de funcționalitate capătă valoarea de ipoteze îngăduite să explice tipare alternative

la starea ideală. Această viziune, care a refuzat în cosmologie circa un mileniu și jumătate poziția centrală a soarelui, refuză în Economie funcția structurantă a omului și determinismul de esență antropică al funcționalului în favoarea consistenței ideale, de Olimp, a pieței. Idealitatea ca autosuficiență a mecanismului economicității face derizorie orice soluție la situația concretă, la ceea ce funcționează cu adevărat în context antropic. Cel mult, soluția ar putea fi acceptată ca o ipoteză de lucru, în ordinea închipuirii intervenției ca posibilă în cazul acoperirii pierderilor, căci ea este imposibil de admis pentru ipostaza ideală, care pretinde că-și autoreproduce performanța.

Această viziune celestă despre Economie tolerează întrecerea pământească pentru soluții doar pentru că o acceptă ca pe o ofrandă a ignoranței antropice pe altarul inexpugnabil al idealității economice. Forma ultimă a idealității inatacabile a luat-o în Economie dreptul natural, de stăpân al economicității, pe care-l are piața financiară, împreună cu prima sa progenitură (din alianța cu speculația), adică sistemul bancar.

Criza soluțiilor este expresia perversă a intenției de conservare și după recesiune a performanței în redistribuirea valorii adăugate, idealul în apropiere fiind acum jumătate-jumătate între speculație și raționalitate. Orice soluție care ar înlătura absurditatea acestei idealități partizane este respinsă categoric. În felul acesta se dovedește că nu se pune preț pe realitate, idealitatea definindu-se în contra funcționalității indiferent de costuri, mai ales ale celor sociale. Nu din alte considerente sunt acceptate în tăcere soluțiile de socializare a pierderilor și respinse vehement soluțiile de decontare a propriilor excese.

Idealitatea economicității se salvează prin sacrificarea a ceea ce funcționează cu impuls rațional: economia reală.

Conceptual-Acțional

Dintre toate tipurile de conceptualizări dezvoltate de la Iluminism încoace niciunul nu a generat în jurul său atâtea controverse precum Economia. Explicația rațională ține de percepția acută a unui deficit de corespondență între așteptările preformate prin teorie și constatările din desfășurarea reală a lucrurilor.

Esențialmente, conceptualul economicității nu ajunge să etaloneze rațional toate oscilațiile din câmpul acțiunii forțelor substanțiale economicității, mai ales ale acelor așteptate să se întâmple pe traseul finit ipoteze-consecințe, așa cum sunt ele presupuse de consistență. Într-o formă relevantă și de neevitat, Economia are o problemă cu *economia*, adică ordinea ei conceptuală pare să nu modeleze (și nici să se suprapună pe) ordinea economicității ca acțiune concretă.

Acest mod de a se aranja asimetric semnificațiile gândirii raționale în raport cu cele ale datelor empirice, cu tendința suficienței disjunctive, se originează în încercarea de a se atribui Economiei o funcție considerată drept certificarea desăvârșirii condiției de știință matură, aceea de a prezice. Doar că forțarea statutului în Cetatea Cunoașterii Raționale s-a făcut pe o cale a imitației modelului care a fascinat dintotdeauna: gândirea profetică. Ca atare, Economia a dezvoltat o întregă tradiție a proiecțiilor supramundane, practic a lustruit credința că facerea economicității vine din idee pur și simplu, realitatea economică nefiind altceva decât materializarea ideilor.

Nu încapе îndoială că este vorba de o îndrăzneală care nu se termină întotdeauna prost, deși de cele mai multe ori nu se termină fericit. Oricum, cu excepțiile plierii ideilor economice pe construcții utopice (unele dintre ele chiar rezistente în timp), nu avem probe concludente ale reușitei. Însă câmpul experimentelor fusese deja deschis. În penumbrele acestei inversiuni metafizice au pătruns, firesc, vehiculele supermobile ale credinței.

Într-o formulă sincronă cu achizițiile viziunilor scientiste, dar cumva pe dos, Economia a suportat și ea dihotomia perspectivelor epistemologice, aventurându-se pe aliniamentul construcțiilor teoretice normative și mișcându-se precaut pe cel al demersurilor pozitive. Pare că exact forța de atracție a credințelor ideologice a dus la această situație contrariantă, teoriile structurându-se adversativ ca tip de răspuns, mai ales la problemele macroeconomice. Fundalul asigurat de antinomiile guvernării societale, fixate în tiparele excluzive ale guvernării indirecte (în maniera sugerată de monetarism) și ale guvernării directe (inspirate de teoria keynesistă), a trasat căile divergente ideologic urmate de Economie și formulele experimentelor sociale care au marcat acțiunea economică.

Trebuie constatat că, în genere, în situația operării cu tezele teoretice în activitatea practică, starea de economicitate este indecis fixată în specificitățile celor două perspective, conceptuală și acțională. Această ciudățenie apărută pe palierul înțelegerii se datorează împrejurărilor care configurează suportul cognitiv la care se apelează: apelul se face la universul conceptual al economicității sau la cel al soluțiilor recomandate de calea scurtă a unei ideologii politice. Efectiv, această indeterminare a raportării vine și din obișnuința ca în acțiunea concretă economică să se prefere orizontul conceptual și instrumental al politicilor economice. Se recurge, cu alte cuvinte spus, la o variantă intermediară, în cel mai bun caz, deși este o variantă deviantă de la achizițiile naturale ale Economiei, fiind centrată pe valorile și interesele (nu neapărat randamentale în sens economic) ale politicului.

Cezura creată de tradiție în modelul de corespondență dintre algoritmiile emisferei conceptuale ai economicității și cei ai emisferei sale acționale este

greu de trecut. Ceea ce face dificilă această refacere a substratum-ului economicității, ca totalitate antitetică ce cuprinde și aliniamentul conceptual-acțional, este reflexul condiționat al dependenței de tiparele gândirii și acțiunii Politice pe care cele două forme de configurare a economicității (Economia și economia!) și l-au format de-a lungul timpului. Atât de departe s-a ajuns cu acest mod de a înțelege lucrurile încât Economia produce postkeynesian teorii ideologice, iar economia este un teren organizat cu expertiza Politicii.

Cumva neașteptat, chiar instrumentalizarea spațiului raționalității economice se face cu goluri de raționalitate, pe care exercițiul politic se simte dator să le treacă în funcția de preaplin necesar atingerii țintelor sale. Conceptualizarea economică ajunge să fie cel mult depozitul logistic de elemente la care recurge Politica pentru a întreține reacția în lanț a puterii. Această condiție subalternă a Economiei în raport cu nevoile acțiunii practice nu o absolvă de riscul de a fi pedepsită să joace rolul de țap ispășitor pentru eșecul Politicii. Și asta chiar într-o formă agravantă, pentru lipsa ei de responsabilitate față de arealul acțional propriu. Argumentele de culpabilitate țin cont inclusiv de faptul că Economia pare să neglijeze că problemele ei au prin definiție o dublă formulare, în termeni conceptuali și în termeni acționali, iar soluțiile trebuie să aibă și ele substanța întreținerii dualității conceptual-acțional. Este limpede că vina se atribuie logic părții care nu-și rezolvă corect și direct problemele.

Scuza adeseori invocată cum că Economia nu ar fi responsabilă decât de semnificațiile problemelor primare vizând cele trei componente ale condiției umane (muncă, lucruri și acțiune) nu îndepărtează nicidecum incongruențele vizibile din modelele explicative privind corespondența conceptual-acțional. Autoexilarea strategică în zona expertizei curente, situarea Economiei pe tronsonul managerial al conceptualizării și acțiunii în contexte locale, ca și pe pozițiile criticii de întâmpinare a proiecției politicilor publice nu sunt probe ale asumării funcției cognitive specifice, ci subterfugii pentru a ascunde eșecul epistemic. Desigur, Economia a avut perioada sa de Eden atunci când în antichitatea greacă se rezuma la întocmirea procedurilor responsabile de performanțele gospodăriei personale. În niciun caz astăzi nu se mai poate concepe, decât cu declasare epistemică, izolarea Economiei de frământările ideatice ale Agorei, ca și de modalitățile acesteia de a înțelege performanța.

Blestemul de care nici nu poate (dar nici nu ar trebui) să scape Economia este, pe de o parte, să-și asume limitele cu care a fost nevoită să opereze de trei sferturi de secol și, pe de altă parte, să tranșeze definitiv o regulă de aur în conviețuirea cu Politica. Este vorba, desigur, de definirea a ce și cât pretinde că rezolvă Economia însăși, dar mai ales cât de mult lasă să se extindă pretențiile Politicii de proiectant și manager al spațiului acțional al economicității. Cheia

reușitei Economiei în această adevărată renegociere a convenției asupra constituției ei epistemologice rezidă în a reazeza în epicentrul preocupărilor cognitive și a modelelor explicative unitatea antitetică dintre natura și condiția umană. Și aceasta deoarece spiritele animale ce bântuie natura umană nu mai pot să fie lăsate în grija altcuiva, experiența arătând că Politica le stimulează exclusiv propensiunea irațională, neavând pur și simplu organul raționalității costurilor.

Antitetica fundamentală conceptual-acțional devoalează protocoalele cognitive compromise în relaționarea Economie-Politică, amestecul reciproc de elemente care a dus la slăbirea legăturii covalente cu substanța antropică a universurilor lor. Cea mai surprinzătoare fațetă a intruziunii Politicii în mecanismele economicității este evidențierea urgenței reconstrucției modului de a întemeia cunoștințele în ceea ce s-a consacrat a fi științe sociale, inclusiv Economia. Întreprinderea constă în depășirea obsesiei materialiste în științele sociale, a excesului de validare a adevărilor după regula formalismului matematic și a tentației de a recurge la facilitățile împrumuturilor metodologice din științele experimentale pentru finanțarea ingineriilor sociale. Totodată, Politica are suficientă nevoie să accepte cedarea dreptului abuziv asumat asupra economicității, cumva chiar așteaptă să se elibereze de răspunderea de a se fi folosit de avuție ca argument al capacității raționalizate de control asupra libertăților.

Criza actuală este mărturia dureroasă și nemiloasă a inevitabilității refacerii ordinii subîntinse antitetic în conceptualul și acționalul specifice economicității, dar și semnul rațional al oportunității Economiei de a reveni la uneltele de bază, clipa astrală a refacerii legăturilor inverse negative dintre gândirea și acțiunea economice.

Individual – Social

Dintre toate antiteticile constitutive ale Economiei cel mai mare potențial de generare a disputelor extraștiințifice l-a avut și continuă să-l aibă perspectiva cognitivă *individual-social*. Destinul aparte al aventurii spirituale a acestui cuplu categorial constă în proporțiile confruntării, ce au atins cote amețitoare prin teoriile dezvoltate pe antinomii, cum sunt teoriile capitalismului și socialismului. Interesant este faptul că în corpul teoretic originar al Economiei relaționarea individual-social asigură, într-o abordare pozitivistă, structura de bază a înțelegerii modului de configurare și funcționalizare a mecanismului reglator al economicității, adică piața. Cumva salutar, Economia intra în Cetatea Științei pe o cale conformă, inocentă și eminentemente naturală.

Din păcate, mai repede decât alte științe nonexperimentale, Economia a cunoscut turbulențe persistente ale universului său conceptual, iar acestea au devenit progresiv atât de subtile încât au dislocat fundamente și au înlocuit modele explicative. Cele mai ample și complicate efecte negative l-au avut confiscarea ideologică a teoriilor, folosirea soluțiilor sugerate de acestea la problemele certificării randamentelor ca muniție neconvențională pentru cucerirea puterii politice. Așa cum au evoluat lucrurile de-a lungul timpului, ne apare că Economia a suportat de la ideologie toate tipurile de agresiuni, astăzi fiind vorba de un teribil terorism ideologic, responsabil atât de declanșarea crizei financiare și de transformarea ei în criză economică, cât și de prelungirea peste închipuire a manifestării efectelor devastatoare asupra confortului societății.

Atât de agravantă este invazia ideologică a Economiei încât puțini dintre cei interesați de problemele teoretice și practice de natură economică mai sunt în măsură să discearnă când operează sau nu în contexte cofigurabile cu instrumente ale unei științe pervertite. Obișnuințele de a prelua ca fiind corecte economic idei sau soluții ale ideologiilor politice sunt aproape generalizate.

Această disoluție a condiției epistemologice a Economiei a luat cursul ireversibil după opțiunea postiluministă de a se gestiona puterea în formula democrației reprezentative. De atunci a apărut nevoia multiplicării surselor de influențare a eligibilității dincolo de cele presupuse ale încrederii publice și ale recunoașterii firești a meritelor. Știința economică oferea prin avuție argumentul tare al posibilității substituției oricărui criteriu electoral, atât pentru faptul că posesorul acestui argument părea îndreptățit să câștige încrederea (fiind prototipul cel mai invidiat al câștigătorului), cât mai ales pentru că putea foarte bine să cumpere încrederea. Clasa politică fondată pe argumentul economic al puterii s-a dovedit armata invadatoare a Economiei pentru a-și îmbogăți arsenalul de tehnici necesare deținerii controlului asupra celorlalți. Și pe acest traseu, poate mai ales pe el, Economia a intrat în slujba Politicii, abandonându-și condiția științifică pentru a deveni un moloh numit Economie Politică.

Individual-social constituie în fapt reperele-far ale procesualității pe care o numim economicitate. Procedând cartezian, individualul este abscisa performanțelor în spațiul raționalității economice, iar socialul este ordonata (La drept vorbind, reprezentarea corectă ar fi a multiaxelor polare, unde ar intra și alte antitetice fundamentale ale Economiei cum ar fi *viabil-fiabil*, *ideal-funcțional*, *procesual-final*, *subiectual-obiectual*, *natural-artificial*, *economic-ideologic etc.*). Analogia scoate în evidență faptul că individualul și socialul au conținut rațional, inclusiv cu funcția de măsurare a stărilor economicității în mod esențial corelativ. Individual-social se arată a fi o entitate eminentă

sistemică, configurată de dinamica influențelor combinate ale celor două elemente. Orice disjungere a rolurilor n-ar putea duce decât la destructurarea spațiului raționalității economice.

Analogia cu teoria câmpului de forțe este și mai relevantă, individual-social fiind pentru universul conceptual al Economiei ceea ce este echivalența masă-energie pentru teoria relativității. Fără acest principiu epistemologic este imposibil să înțelegem rațional fundamentele Economiei sau să explicăm logic consistența interioară a spațiului raționalității economice. De altfel, străpungerea intelectuală smithiană se datorează tocmai fixării ca repere ale validării enunțurilor privind mecanismul pieței în interrelaționarea transformatoare individual-social. Ordonarea universului economicității doar după unul sau celălalt element antitetic deschide traseul unilateralității, dezechilibrelor, adversităților, adică, în perspectivă epistemologică, ajungându-se la reprezentări pure, parcimonioase la modul absolut, iar în perspectivă praxiologică, la tribalizare, la regres, la identificarea sensului vieții cu absurdul.

Opțiunile extreme, exclusiv pentru un element antitetic, sunt specifice abordărilor de ideologie politică. Ele au intrat însă efectiv în arena Economiei din momentul în care a entuziasmat geniul inovativ keynesian prin legitimarea macroeconomiei ca panaceu al scurtcircuitării efectelor sociale ale crizei economice. Macroeconomia s-a dovedit repede și pe deplin folositoare și gestiunii puterii, ba chiar a oferit drept bonus puterii posibilitatea de a exercita în mod masiv dreptul politic de alocare a resurselor, deci de a profita de o nouă oportunitate, într-adevăr demnă de o revoluție cognitivă: transformarea puterii în avuție. Ce a urmat se supune acestei logici a echivalenței avuție-putere, pornind cu varianta deraționalizată a antiteticeii întemeietoare individual-social, abordată apoi ca diferențiere metodologică individ-societate, marcându-se un vârf antinomic prin contrapunerea ireconciliabilă individualism-socialism și o limită gen masă critică prin rivalitatea recentă capitalism corporatist-capitalism de stat.

Pervertirea perspectivelor de ordine prin opțiuni extreme nu doar că sfidează bunul-simț ca instanță reglatoare a naturii și condiției umane, ci atentează chiar la bazele naturii în general. Cel mai des se întâmplă aceste acțiuni nesăbuite prin folosirea limbajului libertății (ca și a regimului acesteia) drept intermediar (inclusiv ca dicționar de simboluri dialectice), între individual/individualism/individ și social/comunitarism/societate. Formula explicită, dezvoltată în teoria dreptului de proprietate, subîntinde structura economicității triplu partajată (micro, macro, instituțional) prin echivalențe abstracte de tipul proprietate = libertate pentru a justifica exclusivismul perspectivei metodologice a individualismului ca principiu unic ordonator al lumii. Popular spus (în sensul valorificării limbajului și gândirii comune): *ai*

proprietate, ai parte! (evident în contradicere totală cu achizițiile paretiene privind regulile naturale ale dispersiei proprietății).

Cea mai gravă denaturare a sensului și esenței economicității, realizată prin anularea antitetice fundamentale individual-social cu ajutorul modelului explicativ derivat din asumptia ideologică *proprietatea este baza libertății*, instituie nu doar echivalența dintre avuție și putere, ci și decăderea într-o ordine de prevalență conflictuală alimentată de ipostazieri ale spectrelor individualismului. În această fază se produce o răsturnare a valorilor general umane ajungându-se la o realitate nu diferită de cea generată de obsesia randamentelor maxime prin eliminarea din ecuație a naturii umane sau de reducere la minim a costurilor democrației prin interzicerea liberului arbitru.

Teoretizarea superiorității tipurilor de capitalism elitist (a celui corporatist, bunăoară) în defavoarea variantelor de capitalism mai sensibil centrat pe funcționalizarea entității individual-social împinge evoluția economiei globale sub controlul total al ideologiilor și lumea pe o cale a unilateralismului uniformizant, care nu este altceva decât un totalitarism sublimat.

Fiabil-Viabil⁽²⁾

Criza actuală a revelat faptul că, pe lângă inconsistențele funciare ale teoriei economice, conviețuirea acesteia cu ideologiile politice favorizează eșecul. Noi, cei din Orientul european, suntem cumva îndreptățiți să spunem, în baza experienței nemijlocite în contexte ideologizante, că în relația funcțională Economie–Politică jocurile sunt aranjate la câștig doar pentru că... pierde Societatea. Desigur, mai întâi pierde economia, chiar în ambele ipostaze, de teorie (Economia) și de activitate (economia).

Ceea ce apare cu adevărat șocant este că pierderea, de consistență (în cazul Economiei) și de substanță (în cazul economiei), nu ține de calitatea viziunii economice dominante. La rigoare, așa ceva chiar nu există căci, în esență, ceea ce numim viziune economică dominantă se dovedește a fi mixtura Politică–Economie, în care funcția de control al efectelor o are Politică. De altfel nu din alt motiv se consideră, în ciuda percepțiilor fundamentaliste, că economia este un produs care nu se vinde decât cu eticheta Politicii, ajungând să fie exact ceea ce credem că n-ar trebui să fie – Economie Politică.

Translatând explicația acestei cunoașteri în orizontul de semnificații al teoriei fractalilor, s-ar putea spune că entitatea funcțională rezultată din confluența celor două instrumente de operaționalizare a societății se compune dintr-o treime Economie (cu conținut conceptual și acțional) și două treimi Politică. În aranjamentul proiectat se respectă raporturile omotetice indiferent de formă și de mărimile de scară.

Ceea ce se constituie drept potențial de bifurcație (spre eșec sau spre câștig) în zona mixajului rezidă în controlul segmentului (liniar, perimetral sau de volum) disputat la confluența dintre treimea Economiei și cele două treimi ale Politicii. Aici se întâlnesc două situații: pe de o parte, cazul prevalenței propensiunii spre raționalitatea economică, unde tendința este să se modereze puțin peste jumătate din dubla măsură a segmentului Politicii, diminuând astfel riscul crizei și trecându-se spre relansare și, pe de altă parte, cazul preponderenței așteptărilor Politicii, unde cel mai adesea se sfidează raționalitatea, se alterează, chiar integral, treimea din confluență aferentă Economiei.

Starea tensională permanentă, ilustrată de tendințele din zona de confluență, are explicații ce țin de perspective diferite, cărora li se atașează proceduri specifice de acțiune. Acestea spun că pentru Economie contează (cu valoarea unei treimi a unei entități viabile) controlul mecanismelor avuției, iar pentru Politică este prioritară (la valoarea a două treimi din entitatea socială rezultată) funcția de control a puterii. Reuniunea celor două funcții este inconsistentă, căci posibilitatea compromisului este exclusă, iar rezultanta nu poate să fie decât ori-ori. În limbaj fractal, Economia are funcția de generare a regulii de acoperire a teritoriului Societății cu dimensiunea omotetică specifică stării de raționalitate, iar Politică are funcția de generare a unei structurări interne a Socialului după regula aranjamentelor fluctuante, fără omotetrie internă în sens mandelbrotian. Și din acest motiv dubla țintă se dovedește a fi o magistrală cu sens unic, spre eșec.

Tranșarea mecanică a acoperirii Socialului este chiar eșecul frust pe care-l trăim drept criză generalizată, când Politicul își forțează atingerea scopului. Reușește, însă, această contraperformanță minimizând manifestarea fiabilă a segmentului entitar al Economiei. Soluția este reluarea dinamicii în zona de confluență Economie–Politică. Pentru aceasta funcția Economiei este să lărgescă spațiul de raționalitate peste cel puțin jumătate din dimensiunea fractală cu care Politică intră în zona de confluență. Adică Economia trebuie să-și funcționalizeze propriul segment și, în același timp, pentru a reuși să viabilizeze confluența, trebuie să controleze, pe criterii de eficiență testată social, cea mai mare parte din dimensiunea Puterii.

Acordul fin între cele două niveluri de acțiune din zona de confluență (care este, evident, și interval de zgomot) ține de conștiința legăturii dintre entitățile fizice și entitățile biologice (dintre artefacte și natura umană în orizontul Economiei și dintre decizii și intersubiectivitate în spectrul Politicii). Dar și de faptul că mecanismele avuției și puterii la un loc tind să elimine scopurile societale atât ale Economiei, cât și ale Politicii.

Chestiunea cea mai importantă pentru acest model explicativ inspirat din teoria fractalilor este că zona de confluență a Economiei și Politicului trebuie să ajungă să fie caracterizată de un mecanism de gestiune a mișcărilor tensionale de influență. Este evident că trebuie să existe așa ceva în condițiile în care finalitatea privește alt nivel de configurare a realității, unde sensul *fiabil* transcende în *viabil*, pentru că este vorba de un sistem complex, dinamic și deschis care este societatea umană. În astfel de sisteme fracturarea (nu atât metodologică, cât mai ales operațională) are consecințe catastrofice. Fractalizarea ca suport al înțelegerii și explicației lasă să se întrevadă gradat atât confluența misterioasă dintre a fi *fiabil* și a fi *viabil* (simultan și noncontradictoriu), cât și influențele transformării pe niveluri de substanțializare a stării de raționalitate, adică unul reprezentat de mecanismul avuției și altul de cel al organismului puterii.

Fractalizarea complexului funcțional Economie–Politică necesită înțelegerea lui ca un perimetru al câmpului acțional unde se configurează permanent, prin interpolări și extrapolări (care sunt până la urmă aranjamente consensuale), entitatea societală care contextualizează tendințele tensionale. Această perspectivă eminentamente rațională ne ferește de compromiterea fiabilității mecanismelor randamentale și de alterarea viabilității organismului societal. Astfel, fractalizarea superteritoriului postiluminist Economie–Politică distinge linia de demarcație a orizontului înțelegerii compromisului dintre stări conflictuale în dinamica sistemelor societale și, totodată, indică nivelul în limitele căruia explicația este coerentă și inevitabil consistentă.

Consecința transformațională *fiabil-viabil* a dinamicii tensionale din zona de confluență fractală Economie–Politică este singura sursă naturală care neutralizează efectele toxice ale crizelor ce închid-deschid ciclurile de modernitate.

Procesual – Final

În Economie cunoașterea are ca obiect un aspect intermediar esenței lucrurilor, și anume fenomenul legat de fapte economice. Bunăoară, creșterea economică este înțeleasă formal ca fiind evoluția PIB, adică procesul direct al creșterii este substituit cu un fenomen de natură cantitativă, măsurat cu aproximație, care este fluctuația PIB.

Fixarea percepției în fapte, chiar și dincolo cumva de fenomen, indică un model cognitiv sui-generis interesat de consecința materială și nicidecum de calea spre faptul economic. Aici rezidă sursa nesigurantei în stabilirea criteriilor de raționalitate, căci ele se referă la aspecte finale și nu la cele care au rolul de configurare a condițiilor care asigură finitudinea. În această sursă sălășluiește și

incertitudinea care caracterizează algoritmiile acțiunii randamentale sub forma stării de expectație negativă față de finalizare.

Pe deasupra, operația cognitivă cu imagini augmentează de două ori aparența, căci pe lângă transcenderea ei în rezultatul final (perceput exclusiv ulterior) creșterea este abordată statistic, ca fenomen întemeiat pe asumția relevanței în Economie a legii numerelor mari și a termenelor extrem de lungi. În aceste repere, cunoașterea economică fiind transgenerațională, devine absolut nonindividuală, ceea ce creează inconsistențe de neacceptat.

Procesul este cel care ar trebui să stea singur sub lupa cogniției ca potențial de atingere a finitudinii. Inversarea expresiei realității (înfățișarea ei prin finitudine și nu prin procesualitatea intermediară care are drept consecință finitudinea) complică înțelegerea Economiei ca știință, inclusiv cu sensul considerării ei ca metafizică întoarsă (răsturnată), în care faptele generează soluții, iar soluțiile (date împrejurărilor căii spre finitudine) nu duc la faptul economic. Într-o astfel de configurare a perspectivei, soluțiile privesc (paradoxal) fenomenul, adică aspectul parțial, de natura aparenței, interpretat în termeni de medii statistice și nu realitatea procesuală.

Funcția finitudinii, ca derivat al materialismului original, și cogniția aparențelor, ca principiu al experimentalismului scientist au făcut din Economie teritoriul conceptualizărilor difuze și confuze. De fapt, Economia pare să se fi exilat în universul asertărilor de-a-ndoaselea.

Evadarea din această experiență a contranaturii ar presupune fixarea cogniției economice în ceea ce schimbă starea fenomenului emanat din fapt, adică în procesualitatea condițiilor întemeietoare ale consecinței. Într-o formulă rațională se poate spune că Economia ar trebui să depășească stările înlocuitoare ale procesului, în acest caz percepțiile din demersul spre finalitate. Cogniția are drept rezultat conceptualizarea procesului, ca însumare de limite ale surselor de raționalitate. Doar episodice cogniția se folosește de aparențele de raționalitate procesivă care poartă denumirea de fenomen al creșterii economice (măsurată de fluctuațiile statistice ale PIB-ului).

Procesul exprimă cinematica surselor de raționalitate în context intersubiectiv. Procesul în sine este un concept al intersubiectivității tranzacționale în legătură cu finitudinea faptică. Intermedierea dintre substanța conceptuală a cogniției economice și concretețea faptică identificată în nivelul PIB este asigurată de acomodarea continuă a limitelor surselor de raționalitate în contextul intersubiectivității tranzacționale.

Procesul are sens economic doar pe fundamentul și cu substanța intersubiectivității tranzacționale a stărilor de randamentalitate. În măsura în care cogniția economică se fixează în acest interstițiu constituțional al realității și nicidecum în fenomene sau finalități, în potențialități și certitudini puse la un

loc, reușește să se elibereze de eșec sau de utopie. Procesul semnifică schimbarea iminentă a structurii intersubiectivității, având motive atât conceptuale, cât și faptice.

Focalizarea pe esență este chiar funcția cogniției economice de a decela procesul ca atribut al intersubiectivității tranzacționale ținând validarea randamentului. Esența pare să fie acceptată ca stare imuabilă doar dacă ne ghidăm după formula răsturnată a ținirii faptului economic ca substanță a cogniției economice. Or, este rezonabil să vedem esența ca saturând procesul și procesualitatea randamentală ca generând mișcarea limitelor de performanță conceptuală și faptică a intersubiectivității tranzacționale.

Desigur, înțelegerea în acest fel a funcției și algoritmului cogniției economice se lovește dur de obișnuință, de sedimentele acumulate în teritoriul viziunilor teoretice, dar și de comoditatea apelului la lucruri măsurabile în construcția modelelor explicative. Paradoxal, pe măsură ce ne așteptăm ca să se consolideze știința economică ea își limitează deschiderea semnificațiilor la orizonturile invariante ale conceptelor asimilate. Cea mai persistentă fixație a intervenit în cogniția economică dinspre operaționalitatea lejeră a instrumentelor statistice, iar maximul deviației l-a realizat moda decelării cantitativiste a economicității. Presiunea dinspre aceste extreme s-a tradus în cogniția economică prin apelul excesiv la indicatori, la prevalența cognitivă prin măsurare a faptului economic, ca și când Economia ar fi o știință a produsului final.

Tragedia epistemică a Economiei se produce atunci când creșterea ar fi (cum ar trebui, de fapt, să fie) decelată ca proces și nu ca fenomen legat de PIB. Întreaga teorie a creșterii economice confundă aparențele cu esența, creează o imagine în retrovizor a realității, dinspre fluctuațiile faptului economic, constatate *post-factum*, spre condiționalitățile căii spre rezultat, ca și când acestea ar fi rezultatul. Și atunci când insistă asupra cercetării condiționalităților cogniția economică nu face acest lucru în sensul scoaterii în evidență a calităților generative de rezultat, pentru că evidențele țin de fluctuațiile PIB, ele sunt primordiale în analiză. Nici măcar nu poate fi vorba de o cunoaștere indirectă, ci pur și simplu de neglijarea procesului ca formulă generativă de fapte economice.

Lipsa de stăruință cognitivă asupra algoritmilor creșterii ca proces în care lucrurile se întâmplă, cum se spune, din mers, în culoarul de fugă unde, consumându-se energii subtile, justa măsură a geometriei influențelor ține de om (mai precis de proiecția confortului său asupra distribuției consecințelor) și nu de înlocuitori abstracti, sărăcește funcția Economiei de suport conceptual pentru menținerea în limite firești a echilibrului dintre natura și condiția umană.

Economia s-a obișnuit (urmând cosmologia, care și ea a urmat geometria), să opereze cu aparențe și convenții, în spiritul platonian și euclidian.

Statistica rezultatului ascunde procesul, iar acest act face din Economie o știință a întâmplării, și anume a întâmplării lucrurilor de la sine, fără să fie necesară prezența omului.

Concluzie

Știința economică, în instanțierea ei fundamentală pe care o numim Economie, este o construcție conceptuală complexă, de tip dialethic, care reunește perspective antitetice într-un context de semnificații de natură intersubiectivă, centrate pe funcția de tranzacționare a utilității în formulă randamentală. Excluderea dublei raportări metodologice în definirea algoritmilor de configurare a stării de raționalitate economică scoate Economia din propriul ei obiect. Unilateralizarea înțelegerii fundamentelor videază conținutul științific al Economiei. Pentru a păstra dreptul de a fi știință, Economia trebuie să privească obiectul său ca pe o entitate viabilă pentru că generează ceva fiabil, ca pe o proiecție a intenției cu instrumentele rațiunii și ca un univers relațional de unități tensionale fixând același scop randamental.

Mulțumiri

Această lucrare este rezultatul proiectului de cercetare „Fundamentarea și implementarea unui model econometric de creștere a eficienței politicii fiscale în contextul aderării României la zona euro”, finanțat de CNCSIS, proiect PNII - Idei - Cercetare exploratorie, 2008/2010.

Note

⁽¹⁾ Ideile acestui paragraf au fost avansate în editorialul revistei nr. 12/2010.

⁽²⁾ Ideile acestui paragraf au fost avansate în editorialul revistei nr. 11/2010.

Bibliografie

- Akerlof, G.A., Shiller, R.J. (2010). *Spirite animale. Despre felul în care psihologia umană influențează economia și ce înseamnă asta pentru capitalismul global*, Editura Publica, București
- Ariely, D. (2010). *Irațional în mod previzibil. Forțele ascunse care ne influențează deciziile*, Editura Publica, București

- Dinu, M. (2010). *Economia de dicționar. Exerciții de îndemânare epistemică*, Editura Economică, București
- Goldstein, J.P., Hillard, M.G. (eds.) (2009). *Heterodox Macroeconomics: Keynes, Marx and globalization*, Routledge, New York
- Keynes, J.M. (2009). *Teoria generală a ocupării forței de muncă, a dobânzii și a banilor*, Editura Publica, București
- Mankiw, G.N. (2009). *Principles of Economics*, Fifth Edition, South-Western Cengage Learning, Mason
- Marshall, A. (2007). *Principles of Economics*, Prometheus Books, New York
- Menger, C. (2007). *Principles of Economics*, Ludwig von Mises Institut, Auburn
- Popper, K.R. (2001). *Conjecturi și infirmări. Creșterea cunoașterii științifice*, Editura Trei, București
- Whitehead, A.N. (1997). *Science and the Modern World*, The Free Press, New York